

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Opleiding en beroepspraktijk van de Nederlandse politikoloog

Kok, W.J.P.; Noordzij, G.P.; Verhoef, J.; Verschuren, P.J.M.

Citation

Kok, W. J. P., Noordzij, G. P., Verhoef, J., & Verschuren, P. J. M. (1972). Opleiding en beroepspraktijk van de Nederlandse politikoloog. *Acta Politica*, 7: 1972(3), 362-379. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/3449327>

Version: Publisher's Version

License: [Leiden University Non-exclusive license](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/3449327>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Velen die betrokken zijn bij de studie der politikologie blijken telkens weer dringend behoefte te hebben aan inzicht in de uiteindelijke bestemming en beroepservaring van hen die deze studie volbrachten. Bovendien leek het oordeel van deze politikologen over hun opleiding van belang en staat de inhoud van de studie thans sterk ter discussie, o.m. als gevolg van veranderingen in de universitaire wereld en in verband met de eventuele noodzaak, bestaande studieprogramma's te herzien in het kader van een mogelijke Posthumus-hervorming en een nieuwe landelijke planning-procedure.

Op initiatief van de Nederlandse Kring voor Wetenschap der Politiek werd daarom een commissie gevormd, bestaande uit medewerkers van de verschillende instituten voor politikologie. Deze commissie heeft een enquête voorbereid en uitgevoerd onder het grootste deel van de per 1 januari 1972 afgestudeerde politikologen. Als politikoloog werden diegenen beschouwd die in Amsterdam, Leiden of Nijmegen met politikologie als hoofdvak zijn afgestudeerd. De vragenlijst bevatte naast persoonsvragen (geslacht, leeftijd) o.a. vragen naar universiteit en jaar van afstuderen, het al dan niet gespecialiseerd zijn, ervaringen bij het solliciteren, de aard van de werkkring, de beoordeling van de opleiding, promotieplannen, de behoefte aan post-doktorale cursussen, enzovoort.

Het veldwerk — Per 1-1-1972 waren aan de gezamenlijke universiteiten 321 politikologen afgestudeerd. Vanwege de korte verwerkingstijd die ter beschikking stond zijn diegenen van wie bekend was dat zij in het buitenland verbleven niet aangeschreven. (Hierdoor is het mogelijk dat de specialisatie Internationale Betrekkingen een te bescheiden plaats inneemt bij de antwoorden op hiervoor relevante vragen.) Niettemin hebben enkele in het buitenland verblijvende politikologen via een contactadres in Nederland toch een vragenlijst ontvangen. Deze zijn wél in de analyse opgenomen. Ook b.v. buitenlanders die een vrij doktoraal gedaan hadden zijn niet aangeschreven. Tengevolge van administratieve fouten, tenslotte, zijn ook nog een paar wel in aanmerking komende politikologen niet benaderd zodat in februari 284 vragenlijsten zijn verzonden. Na \pm 14 dagen is één rappel verzonden. Alle geretourneerde vragenlijsten zijn in de analyse opgenomen. In totaal werden 229 formulieren terugontvangen zodat de respons 81% bedraagt.

Een vergelijking van de respons met de totale populatie op een drietal kenmerken (universiteit van afstuderen, geslacht en werkorganisatie) levert het volgende beeld op. Van 74% van het totale aantal aan de U.v.A. afgestudeerde politikologen werd een vragenlijst terugontvangen.

Voor de V.U., Leiden (R.U.) en Nijmegen (K.U.) zijn deze cijfers respectievelijk

* De schrijvers zijn Liesbeth de Bruin en Peter Polhuis, die bij de uitvoering van de enquête nauw betrokken zijn geweest, veel dank verschuldigd.

61%, 100% (zes personen) en 71%. Van de in totaal 24 afgestudeerde vrouwelijke politikologen reageerden 12 zodat zij iets ondervertegenwoordigd zijn. Ditzelfde geldt voor hen die bij een internationale organisatie werkzaam zijn (zie boven) terwijl voor politikologen, die in het bedrijfsleven of bij de massamedia werkzaam zijn, geldt dat zij oververtegenwoordigd zijn.

Een aantal kenmerken van respondenten — Ongeveer één op de twintig respondenten is een vrouw (5.2%). De gemiddelde leeftijd bedraagt 34,1 jaar (de oudste is 65 en de jongsten zijn 23 jaar). Het aanvangssalaris ligt in het algemeen rond de f 22.000,— bruto per jaar, het gemiddelde bruto jaarsalaris blijkt circa f 26.000,— te zijn.

De U.v.A. neemt met haar 160 respondenten (69.9%) de meeste afgestudeerden voor haar rekening. Voor de V.U., R.U. en K.U. zijn deze cijfers respectievelijk 51, 6 en 12 (22.3%, 2.6% en 5.2%). De eerste politikoloog dateert van 1953. Vooral na 1965 neemt het aantal politikologen snel toe. Tot en met 1959 zijn er 36 afgestudeerd, van 1960 t/m 1964 doen dat er 25, uit de jaren 1965 t/m 1969 komen 82 politikologen en 1970 en 1971 leveren 86 respondenten op *. Meer dan de helft (55%) van de respondenten werkt in Amsterdam en Den Haag (totaal Randstad 72.6%).

Twaalf respondenten zijn gepromoveerd, 48 bereiden een promotie voor en 58 zijn van plan te gaan promoveren, 73 geven aan niet van plan te zijn ooit te gaan promoveren.

Beroepspraktijk

Wij willen in dit artikel vooral ingaan op de beoordeling van de genoten politikologische opleiding vanuit de beroepspraktijk waarin men is terecht gekomen. Deze beoordeling zal mede afhankelijk zijn van de onderwijsinstelling waar men is opgeleid, het zich al of niet gespecialiseerd hebben tijdens zijn studie, maar vooral: van de vraag waar men is terecht gekomen.

Hiermee zijn wij tevens gekomen op één van de voornaamste vragen waarop onze enquête een antwoord heeft trachten te vinden: „Waar zijn de afgestudeerde politikologen zoal terecht gekomen?” Informatie daarover vindt de lezer in tabel 1.

Tot goed begrip zij vermeld dat dit overzicht is gebaseerd op *alle* afgestudeerde politikologen per 1 januari 1972. In kruistabellen met „het beroep” hebben de gegevens uiteraard slechts betrekking op de antwoorden die we van respondenten kregen.

De vraag die zich bij de bestudering van tabel 1 opdringt is: „Wat voor soort

* Tussen leeftijd en het jaar van afstuderen bestaat een dusdanig hoge correlatie dat in het vervolg meestal slechts met het jaar van afstuderen wordt gewerkt.

Tabel 1, Waar bleven de afgestudeerde politikologen?

(Toelichting: van de 55 non-respondenten was in de meeste gevallen wel het beroep bekend, evenals van vele van de niet-aangeschrevenen. Vandaar dat slechts 6.5% van het totaal aantal afgestudeerden niet te plaatsen was)

	abs.	proc.
000 zonder beroep	17	5.3
<i>overheidsdiensten (20.0%)</i>		
001 ministerie	48	15.0
019 rijksinstelling of -instituut	2	0.6
020 provinciale overheid	6	1.9
021 gemeentelijke overheid	8	2.5
<i>overheidsbedrijven (van openbaar belang) (1.9%)</i>		
030 rijksoverheidsbedrijf (b.v. N.S.; girodienst)	5	1.6
040 provinciale en gemeentelijke (semi-)overheidsbedrijven (b.v. energie-, vervoers-, waterleidingbedrijf)	1	0.3
<i>bedrijfsleven (9.9%)</i>		
060 industrie	10	3.1
061 banken	2	0.6
062 verzekeringsmaatschappijen	2	0.6
063 handelondernemingen	5	1.6
064 andere partikuliere bedrijven	13	4.0
<i>Vereniging, semi-overheid enz. (14.2%)</i>		
070 publiekrechtelijke lichamen en samenwerkingsorganen (-schappen, SER, Kamers van Koophandel, e.a.)	10	3.1
071 werkgevers- en werknemersorganisaties	3	0.9
072 andere beroepsorganisaties (b.v. middenstandsbond)	—	—
073 internationale organisaties (b.v. UNO, EEG, IMF)	13	4.0
074 partikuliere instellingen, verenigingen, stichtingen (anders dan samenwerkingsorganen)	16	5.0
075 organisaties voor maatschappelijk werk	4	1.2
<i>Onderwijs en wetenschap (33.7%)</i>		
080 wetenschappelijk onderwijs (universiteit, hogeschool)	84	26.2
081 hoger beroepsonderwijs (sociale academie, HTS, e.a.)	7	2.2
082 middelbaar onderwijs (VHMO, e.a.)	5	1.6
083 andere onderwijsinstellingen	—	—
084 wetenschappelijk-onderzoeksinstituten (b.v. TNO, CBS)	8	2.5
085 wetenschappelijke bureaus politieke partijen	4	1.2
<i>vrij beroep (1.8%)</i>		
090 niet in loondienst werkzaam (zelfstandig, vrij beroep, free lance; werkorganisatie hier opgevat als werkzaamheden)	4	1.2
091 parlement	2	0.6
100 pers, radio en televisie	11	3.4
110 militaire dienst	3	0.9
111 huisvrouw	3	0.9
112 post-doktorale studie	1	0.3
geen antwoord	2	0.6
onbekend	21	6.5
totaal	321	

(N.B. De percentages uit deze tabel wijken, voorzover vergelijkbaar, nergens duidelijk af van de percentages uit het overzicht dat werd opgemaakt per 1-5-1969, Acta Politica, 1968/1969, afl. 4, p. 484)

werk doen die politikologen dan?" Het antwoord op deze vraag is niet zo eenvoudig te geven. De aard van het werk varieert enorm. Daarom zijn we gedwongen geweest de antwoorden op de vraag naar het soort werk dat men deed te kategoriseren, hetgeen enig verlies van informatie impliceert. Gebleken is dat het werk dat politikologen doen gewoonlijk valt in één van de volgende categorieën:

het werk dat wetenschappelijke medewerkers gewoonlijk doen (22%), het geven van onderwijs (7%), het doen van onderzoek (8%), het geven van organisatieadviezen (2%), het bekleden van staffuncties (26%) of het bekleden van leidinggevende functies (12%). Hoe ruw deze categorieën op zichzelf ook mogen zijn, met behulp ervan is toch meer zicht te krijgen op wat politikologen na hun opleiding zijn gaan doen. Combineren wij bijvoorbeeld het beroep met de aard van het werk dat men doet, dan blijkt dat men, voorzover men bij de overheid(sdiensten) of verenigingen, semi-overheidsinstellingen en overige ondersektornummer 07 vallende organisaties werkzaam is, vooral staffuncties vervult. Bij de overheid(sdiensten) vervult men ook dikwijls (in bijna een derde van het aantal gevallen) beleidsfuncties.

Politikologen die in het bedrijfsleven hun bestemming vonden bekleden voor bijna de helft leidinggevende functies.

Specialisaties

Nog meer reliëf krijgt het overzicht waar afgestudeerde politikologen zijn terecht gekomen wanneer wij bijvoorbeeld zouden weten of en in hoeverre specialisaties tijdens de opleiding al een zekere voorbestemming voor bepaalde beroepen inhouden.

Van alle respondenten verklaart 79% zich te hebben gespecialiseerd, hetzij door het kiezen van een specialisatie binnen de hoofdrichting, hetzij door het leggen van aksenten. Voor 19% is zulks niet het geval.

Gepoogd is ook na te gaan of en zo ja, in welke mate verschillen zouden zijn te constateren tussen de politikologen die reeds eerder afstudeerden en zij die in recente tijd de doktoraalbul in ontvangst namen. De respondenten werden ingedeeld in vier klassen volgens het jaar van afstuderen. In toenemende mate blijkt van de mogelijkheden tot specialisatie gebruik te zijn gemaakt: van de voor 1960 afgestudeerden verklaarde 49% zich te hebben gespecialiseerd. De overeenkomstige percentages voor hen die in de periode 1960 t/m 1964, 1965 t/m 1969 en na 1969 afstudeerden zijn 54%, 88% en 95%.

De toename in het aantal politikologen die opgaven zich tijdens hun studie gespecialiseerd te hebben, moet natuurlijk mede worden toegeschreven aan de ruimere mogelijkheden daartoe.

In dit licht bezien is het ook niet verwonderlijk dat diegenen die opgaven zich niet gespecialiseerd te hebben, vaker afkomstig zijn van de U.v.A. dan van de

V.U., gegeven het feit dat de opleiding aan de U.v.A. reeds van 1948 dateert en die aan de V.U. van 1955.

Zijn er beroepssectoren aan te wijzen die heel duidelijk politikologen naar zich toe trekken die verklaren zich te hebben gespecialiseerd en sectoren waarvoor dat niet het geval is? Uit onze gegevens blijkt eigenlijk alleen maar dat beroepen die zijn ondergebracht in sektornummer 07, die wij in het vervolg korthedshalve zullen aanduiden met de term „semi-overheid”, voor een meer dan evenredig deel politikologen hebben aangetrokken die verklaren zich tijdens hun opleiding te hebben gespecialiseerd. Tussen de andere beroepen bestaat op dit punt onderling weinig verschil.

Uit onze gegevens is niet af te leiden dat er een verschil bestaat ten aanzien van sollicitatiemoeilijkheden tussen niet-gespecialiseerden en hen die zich wel specialiseerden tijdens hun opleiding.

Zijn er uitspraken te doen ten aanzien van het soort van beroepen of het type functies waarin gespecialiseerde respectievelijk niet-gespecialiseerde politikologen terecht komen?

Blijkens onze gegevens komen gespecialiseerde politikologen iets vaker dan niet-gespecialiseerde terecht bij wat we „semi-overheidsinstellingen” hebben genoemd (15% tegenover 9%). Omgekeerd vinden niet-gespecialiseerden iets vaker dan gespecialiseerden hun betrekking bij de overheid(sdiensten), het wetenschappelijk onderwijs en het bedrijfsleven. (Respectievelijk 28, 33 en 16% tegenover 21, 26 en 12%.)

Specialisatiegebieden en specialisatierichtingen — Het al of niet gespecialiseerd zijn is één ding, het gebied of de richting van specialisatie een ander. Ter verdieping van ons inzicht in de samenhang tussen het gespecialiseerd zijn en een aantal andere variabelen hebben wij de respondenten dan ook gevraagd aan te geven welke van een serie voorgelegde specialisatiemogelijkheden bij hen het meest van toepassing is.

De serie specialisatiemogelijkheden bestond uit twee delen: één naar *gebied* en één naar *richting*. Weinig eksakt als dit onderscheid wellicht moge schijnen, het valt in elk geval samen met aksenten die bij de diverse politikologische opleidingen worden gelegd.

Naar *gebied* konden de respondenten kiezen uit de volgende specialisaties:

- 1 lokaal (1%)
- 2 Nederland (5%)
- 3 internationaal (21%)
- 4 regionaal (b.v. Rusland, Latijns-Amerika) (7%)
- 5 bestuurskunde (23%)
- 6 kommunikatimedia (13%)
- 7 overige (8%)

Naar *richting* kon men kiezen uit:

- 1 historisch (10%)
- 2 juridisch (15%)
- 3 economisch (20%)
- 4 sociologisch (10%)
- 5 methoden en technieken (6%)
- 6 (sociaal-)psychologisch (7%) en
- 7 overige (6%).

Een vraag die zou kunnen rijzen is de vraag naar de onderlinge samenhang tussen specialisatiegebieden en specialisatierichtingen. Het meest duidelijk komt tot uitdrukking dat wie zich niet specialiseerde naar gebied dat in vrijwel alle gevallen ook niet deed naar richting en omgekeerd.

Wanneer wij ons beperken tot de vijf meest voorkomende combinaties krijgen wij het nu volgende beeld: de grootste groep wordt gevormd door juridisch geschoolde bestuurskundigen (17), gevolgd door economisch geschoolde bestuurskundigen (12) en economisch en juridisch geschoolde I.B.-mensen (resp. 12 en 11), terwijl de vijfde groep uit 10 (sociaal-)psychologisch georiënteerde mediadeskundigen bestaat. Gezien eerderevermeld overzicht van specialisatiegebieden en -richtingen waren deze combinaties ook wel te verwachten.

Na deze uitweiding over de onderlinge samenhang van specialisatiegebied met specialisatierichting kan men zich afvragen in hoeverre elk van deze twee samenhangen te zien geeft met universiteit en jaar van afstuderen, het beroep dat men uitoefent, de aard van het werk dat men verricht, de vraag of men sollicitatiemoeilijkheden heeft gekend en, zo ja, de aard van die moeilijkheden. En tenslotte willen wij graag weten in hoeverre er tussen de diverse specialisten verschillen zijn te constateren op het punt van het promoveren.

Helaas is het op grond van het nog betrekkelijk gering aantal afgestudeerde politikologen niet steeds mogelijk op deze vragen een antwoord te vinden. We zullen het daarom met de hiernavolgende, vrij summiere, gegevens moeten doen. Ook zullen wij ons, om dezelfde reden, moeten beperken tot de meest voorkomende specialisaties.

Specialisatiegebieden — De specialisaties zijn wat het gebied betreft niet gelijk over de universiteiten verdeeld. Zo heeft 51% van de afgestudeerden van de V.U. zich op bestuurskunde gespecialiseerd en 5 van de 6 Leidenaars hebben een I.B.-specialisatie. De verdeling bij de U.v.A.-politikologen komt ongeveer overeen met de totaalverdeling, alleen bestuurskunde is licht ondervertegenwoordigd.

Opvallend is dat in de jaren vijftig en het begin van de jaren zestig bestuurskunde een zeer gewilde specialisatie was. In totaal gaven 52 politikologen een specialisatie aan in bestuurskunde. Daarvan studeerden 36 (69%) af voor 1969.

De belangstelling verschuift daarna voor een belangrijk deel naar de internationale vakken. Van de 86 politikologen die in de jaren 1970 en 1971 afstudeerden had ca. 40% zich op het internationale vlak bekwaamd.

Wanneer wij thans de samenhang met het beroep onderzoeken blijkt dat wat we vinden in de meeste gevallen niet afwijkt van wat wij hadden kunnen verwachten. De internationaal georiënteerden komen het vaakst bij de overheid(sdiensten) en bij het wetenschappelijk onderwijs terecht. Dat geldt ook voor politikologen met een bestuurskundig aksent, hoewel deze ook vaak terecht komen bij wat wij semi-overheidsinstellingen hebben genoemd. Met kommunikatiemedia als specialisme komt men in een kwart van het aantal gevallen ofwel bij het wetenschappelijk onderwijs ofwel bij semi-overheidsinstellingen terecht.

De kwa gebied niet-gespecialiseerden werden voornamelijk opgenomen door respectievelijk het wetenschappelijk onderwijs en de overheid(sdiensten). Ter nadere oriëntatie van de lezer bezien we thans ook de samenhang uitgaande van de beroepssectoren in plaats van uit te gaan van de diverse specialisatiegebieden. Op grond van onze onderzoeksresultaten hebben wij kunnen konstateren dat bij bijvoorbeeld de overheid(sdiensten) vooral mensen met een bestuurskundige, een internationale of helemaal geen specialisatie zijn terecht gekomen (telkens ongeveer een kwart van de groep politikologen waarom het hier gaat). Bij het wetenschappelijk onderwijs kwamen vaak mensen zonder enig specialisatiegebied terecht (bijna een kwart) en mensen met een internationale of bestuurskundige specialisatie (resp. 19% en 15%).

Het bedrijfsleven trok veel politikologen zonder specialisatiegebied (bijna een derde) alsmede een aantal mensen met een specialisatie op het gebied van bestuurskunde, kommunikatiemedia of internationale betrekkingen.

Uitgaande van de funktieomschrijving die respondenten gaven kunnen wij zeggen dat ruim een vijfde deel van hen die betrokken zijn bij universitair onderwijs en onderzoek kwa gebied niet is gespecialiseerd. De vaakst genoemde specialisatiegebieden van de wel gespecialiseerden (vier vijfde) zijn internationale betrekkingen, bestuurskunde en kommunikatiemedia.

Mensen met beleidsfuncties zijn voor ruim 40% niet-gespecialiseerd en voor telkens ruim een vijfde deel internationaal of bestuurskundig georiënteerd.

Stafffuncties worden voor een derde van het aantal gevallen door bestuurskundig en voor een kwart door internationaal gespecialiseerde politikologen vervuld.

Waar t.a.v. de beleidsfuncties de leeftijd nauwelijks een rol lijkt te spelen vinden we in de stafffuncties voornamelijk jongere politikologen. Voor leidinggevende functies is, buiten het feit dat ze voor bijna 40% door niet-gespecialiseerden worden vervuld, niet duidelijk aan te geven vanuit welk specialisatiegebied ze vooral worden vervuld.

Sollicitatiemoeilijkheden werden nog het vaakst ondervonden door politikologen met een kommunikatiwetenschappelijke specialisatie (24%) en het minst vaak

door kwa gebied niet-gespecialiseerden (16%). De diverse specialisatiegebieden geven op dit punt echter weinig verschillen te zien. Let wel, het gaat hier om op enigerlei wijze gespecialiseerde politikologen en niet, zoals eerder in deze paragraaf, om alle afgestudeerde politikologen. Omtrent de aard van de ondervonden moeilijkheden zij men verwezen naar de volgende paragraaf: ervaringen bij het solliciteren. Een uitdraaiing tegen specialisatiegebieden leverde een zodanige celvulling op dat geen harde uitspraken mogelijk bleken.

Van de twaalf gepromoveerde respondenten verklaarden er vijf zich niet te hebben gespecialiseerd. Drie hadden zich toegelegd op internationaal terrein, de andere vier hadden elk een verschillende specialisatie. Voor wat betreft in voorbereiding zijnde promoties zijn de meeste te verwachten bij mensen met een bestuurskundige specialisatie of zonder specialisatie. Daarna volgen zij die zich hebben bekwaamd op internationaal terrein of dat van kommunikatiemedia.

Tot zover het gebied van specialisatie.

Specialisatierichtingen — In de richting van de specialisaties doen zich voor wat betreft de universiteit van afstuderen geen opvallende verschillen voor. Onderscheiden naar jaar van afstuderen valt bij de jongeren een lichte toename van de belangstelling voor een historische of economische oriëntatie te konstateren. Met een economische specialisatierichting kwam men in bijna een derde van het aantal gevallen bij de overheid(sdiensten) terecht en in een vijfde van het aantal gevallen bij het bedrijfsleven. Het wetenschappelijk onderwijs is de derde afnemer in grootte.

Juridisch gespecialiseerden vonden voornamelijk emplooi bij de overheid(sdiensten) en bij semi-overheidsinstellingen, echter nauwelijks bij het wetenschappelijk onderwijs.

Mensen met een historisch aksent kwamen in de helft van het aantal gevallen bij het wetenschappelijk onderwijs terecht en de sociologisch gespecialiseerden vooral bij het wetenschappelijk onderwijs (een derde) en semi-overheidsinstellingen (ruim een kwart).

De helft van de mensen met een methoden en technieken specialisatie is werkzaam bij het wetenschappelijk onderwijs.

De naar richting niet gespecialiseerden vonden hun weg vooral naar het wetenschappelijk onderwijs, de overheid(sdiensten) en het bedrijfsleven.

Ook hier geven wij ter nuancering van ons beeld nog een beschrijving in omgekeerde richting.

Bij de overheid(sdiensten) komen vooral mensen terecht die gespecialiseerd zijn in economische, juridische of geen enkele richting (telkens een kwart). Een derde van hen die in het bedrijfsleven een betrekking vonden is in economische richting gespecialiseerd. De juridische richting lijkt het hier ook goed te doen. In de semi-overheidssfeer, waarbij gedacht moet worden aan diverse organisaties

en instellingen, zijn vooral juridisch, sociologisch en (sociaal-)psychologisch gespecialiseerde politikologen terecht gekomen (resp. een kwart, een vijfde en een zesde). In het wetenschappelijk onderwijs vonden vooral kwa richting niet-gespecialiseerden onderdak (een vijfde). Specialismen die men in de sfeer van het wetenschappelijk onderwijs ook vaak tegen komt zijn de historische, sociologische, (sociaal-)psychologische en M & T-richting.

Wat de functieomschrijving betreft: zij die staffuncties bekleden zijn voor ruim een kwart juridisch en voor bijna een kwart economisch gespecialiseerd. Ook is er een aantal sociologisch of (sociaal-)psychologisch gespecialiseerden (telkens 10%).

Beleidsfuncties worden voornamelijk door naar richting niet-gespecialiseerden vervuld (42%) en overigens vooral door juridisch en economisch gespecialiseerden. Hetzelfde patroon treffen we aan bij politikologen die belast zijn met leidinggevende functies.

Politikologen die zich hadden gespecialiseerd in economische of sociologische richting hebben duidelijk vaker sollicitatiemoeilijkheden gekend dan politikologen met een juridische of een (sociaal-)psychologische specialisatie.

De markt lijkt uitermate gunstig te zijn voor mensen met een M & T-aksent: geen enkele politikoloog die methoden en technieken als specialisatie koos heeft verklaard sollicitatiemoeilijkheden te hebben gehad.

Om dezelfde reden als aangevoerd naar aanleiding van de specialisaties naar gebied kan ook hier niet nader op de aard van de ondervonden sollicitatiemoeilijkheden worden ingegaan.

Van de zeven gepromoveerde respondenten die antwoordden dat zij zich tijdens hun studie hadden gespecialiseerd blijken er twee in de historische en twee in de sociologische richting te zijn gespecialiseerd. Verder één in de juridische en één in de M & T-richting.

Promoties zijn met name in voorbereiding bij niet-gespecialiseerden en bij hen met een historisch of een (sociaal-)psychologisch aksent, gevolgd door gespecialiseerden in de sociologische of M & T-richting.

Het zijn hier met name niet-gespecialiseerden en gespecialiseerden in juridische of economische richting die verklaren niet van plan te zijn ooit nog eens te gaan promoveren.

Ervaringen bij het solliciteren

De verscheidenheid van beroepen en functies waarin politikologen terecht komen, alsmede de betekenis van zowel het gespecialiseerd zijn als de richting c.q. het gebied van specialisatie, doet vermoeden dat het vinden van een passende betrekking na het afstuderen in lang niet alle gevallen een gemakkelijke zaak zal zijn geweest.

Dat vermoeden vindt een bevestiging in het feit dat tenminste 18% van de af-

gestudeerde politikologen sollicitatiemoeilijkheden heeft gekend. De 42 respondenten waarom het hier gaat is gevraagd zich nader uit te spreken over de aard van die moeilijkheden. Bijna een derde van hen antwoordde dat de moeilijkheden waren gelegen in het feit dat de a.s. werkgever in het algemeen onbekend was met de aard van de opleiding. Bijna een kwart vertelde dat de moeilijkheden vooral waren gelegen in de slechte markt. Daarbij valt te denken aan slechte conjuncturele omstandigheden, personeelsstops e.d. Enkele respondenten vielen bij de sollicitatieprocedure om niet nader omschreven redenen af of hadden een slecht liggende specialisatie. Slechts één respondent stuitte op duidelijke weerstanden tegen politikologen als zodanig. Bij de overige respondenten lagen de problemen elders of anders.

Daar in de enquête alleen gevraagd werd naar moeilijkheden bij de eerste sollicitatie na het afstuderen geeft de leeftijd van de politikologen geen aanleiding tot bijzondere conclusies. Uit de beschikbare gegevens valt wel af te leiden dat bij een groot aanbod (afstuderende na 1964) een scherpere selectie plaats vindt. Niet alleen wordt het aantal politikologen dat moeilijkheden ondervindt relatief groter, maar ook vertonen de redenen voor deze moeilijkheden een grotere diversiteit.

Wij hebben duidelijk kunnen vaststellen dat politikologen van het eerste uur (voor 1960 afgestudeerd) meer moeilijkheden bij het solliciteren hebben gekend dan latere generaties. Maar een nieuwe tendens is duidelijk waarneembaar: het percentage dat stelt sollicitatiemoeilijkheden te hebben ondervonden is duidelijk groeiende (van hen die in de jaren 1960 t/m 1964 afstudeerden: 8%, van de na 1969 afgestudeerden: 21%). Overigens is niet gebleken dat er samenhang bestaat tussen het zich al of niet gespecialiseerd hebben tijdens de opleiding en het hebben ervaren van moeilijkheden tijdens het solliciteren.

Gebleken is dat bijna een derde (32%) van alle ondervraagden heeft gestreefd naar een werkkring die, naar men meende, bij uitstek door een politikoloog vervuld zou kunnen worden. 43% heeft daar niet naar gestreefd en 10% aanvankelijk wel maar later niet meer. Met name in deze laatste groep zijn de mensen met sollicitatiemoeilijkheden sterk vertegenwoordigd (61%).

Afgestudeerden in hun beroep: politikologen of academici? — Nagegaan is in hoeverre politikologen vinden dat hun functie beter, even goed of slechter vervuld kan worden door iemand met een andere opleiding. Het gaat hier dus om de vraag of men vindt dat men typisch als politikoloog werkzaam is.

Van alle respondenten vond 36% dat hun werk minder goed door niet-politikologen zou kunnen worden verricht, ongeveer de helft zegt dat dit even goed door niet-politikologen zou kunnen gebeuren en slechts 4.5% vindt dat niet-politikologen het zelfs beter zouden doen.

Allereerst werd geconstateerd dat het zich al dan niet als politikoloog werkzaam

voelen sterk afhankelijk is van de vraag of men als politikoloog is aangesteld. Driekwart van hen die zeggen als politikoloog te zijn aangesteld vindt dat hun werk minder goed door een niet-politikoloog zou kunnen worden vervuld, terwijl daarentegen van de mensen die zeggen als akademikus te zijn aangesteld ruim driekwart zegt dat hun functie even goed of beter door een niet-politikoloog kan worden vervuld.

Mannen vinden zich in hun functie vaker niet-vervangbaar door een niet-politikoloog (38%) dan vrouwen (17%). Ook leeftijd bleek hier een belangrijke rol te spelen. Van de mensen die voor 1940 werden geboren oordeelt 32% dat hun werk minder goed door niet-politikologen kan worden verricht, terwijl 43% van hen die na 1939 werden geboren dat vindt. Vervolgens blijkt ook het beroep dat men uitoefent van belang te zijn. Meer dan de helft van de mensen uit de sektor „onderwijs en wetenschap” vindt dat hun werk minder goed door een niet-politikoloog kan worden verricht, terwijl ditzelfde door slechts 21% van de mensen uit de andere sectoren (tesamen genomen) werd gezegd. Deze verhouding bleek nog scherper te liggen bij jongere mensen uit de sektor onderwijs en wetenschap dan bij oudere mensen uit diezelfde sektor.

Ook het feit of men in de sektor onderwijs en wetenschap als politikoloog dan wel als akademikus is aangesteld blijkt hier bepalend te zijn. Van de 66 mensen die zeggen als politikoloog in de sektor onderwijs en wetenschap werkzaam te zijn vindt 82% dat hun werk minder goed door een niet-politikoloog zou worden gedaan. Van de 48 die zeggen als akademikus in deze sektor te zijn aangesteld vindt daarentegen 86% dat hun functie even goed of beter door niet-politikologen kan worden vervuld.

Tenslotte is gebleken dat ook het aantal functies dat men tot nu toe vervulde sterk bepalend is voor de vraag of men zich al dan niet vervangbaar acht door iemand met een andere opleiding. Van de mensen die momenteel nog in hun eerste functie zijn vindt 42% dat zij niet-vervangbaar zijn, terwijl ditzelfde slechts door 30% van de mensen wordt gezegd die in hun tweede functie zijn.

Merkwaardigerwijze echter zien wij bij de mensen die meer dan twee functies hebben gehad dat 42% zich niet-vervangbaar acht.

De laatste gegevens, dus zowel betreffende het beroep als betreffende het aantal functies dat men heeft uitgeoefend, blijken een door Dr. A. L. Mok* opgestelde theorie te bevestigen volgens welke men zich minder vervangbaar acht door iemand uit een andere discipline naarmate men dichter bij de opleiding staat, zowel naar *plaats* (onderwijs en wetenschap versus overige sectoren) als naar *tijd* (leeftijd en aantal functies). Zeer merkwaardig is echter het feit dat de

* „Is de akademikus onderbenut?”. Kanttekeningen bij het „advies inzake de faculteiten der sociale wetenschappen van de Commissie-De Moor”. *Intermediair* jg. 7, 10-9-1971.

invloed van het „aantal functies” op het zich vervangbaar achten beïnvloed wordt door de faktor „jaar van afstuderen”. Bij de mensen die voor 1970 zijn afgestudeerd geldt namelijk de bovengeschetste relatie tussen „aantal functies” en het „zich vervangbaar achten” in sterkere mate, terwijl die samenhang bij mensen die na 1969 zijn afgestudeerd vrijwel helemaal verdwijnt.

Jongeren vinden zich weliswaar vaker niet-vervangbaar dan oudere politikologen maar ze laten zich in deze beoordeling minder „beïnvloeden” door het aantal verschillende functies dat zij hebben bekleed.

Beoordeling van de genoten opleiding

Nadat wij reeds hebben kunnen konstateren dat politikologen in een diversiteit van beroepen blijken terecht te komen waarin ze al even verscheiden functies vervullen, kunnen we ons afvragen hoe men, op zijn opleiding terugziende, deze beoordelen welke facetten men met het oog op de beroepsvervulling benadrukt had willen zien. Ook op deze vragen geven de onderzoeksresultaten antwoord: 36% van alle afgestudeerde politikologen beantwoordt de vraag naar het oordeel over zijn academische opleiding met „goed”, 33% zegt „voldoende”, 16% „matig”, 4% „onvoldoende” en 1% „slecht”. Overigens blijken jongeren iets meer kritisch te staan ten opzichte van hun opleiding dan ouderen.

Beoordeling per beroepssector — Politikologen die hun emplooi vonden in de sfeer van de overheid (sdiensden) en in de sfeer van wat we eerder reeds aanduidden met „semi-overheid” oordeelden in het algemeen positiever over hun opleiding (bijna de helft vond de opleiding „goed”) dan zij die in het bedrijfsleven en in het wetenschappelijk onderwijs terecht kwamen. Hiervan vond slechts bijna een derde de opleiding „goed”, hetgeen overigens niet sterk afwijkt van wat verwacht kon worden. Het zijn met name de mensen uit de laatstgenoemde beroepssector die opvallen door de vaak betrekkelijk negatieve beoordeling van de door hen genoten opleiding.

Naar aanleiding van de vraag „welke facetten zouden in de politikologische studie, gezien Uw ervaringen in Uw betrekking, benadrukt dienen te worden?” werden methoden en technieken, economie, beleidsanalyse, politikologische theorieën en bestuurskunde het vaakst genoemd.

Op zichzelf is dit reeds interessante informatie. We weten echter meer wanneer bekend is of het verschil maakt vanuit welk beroep men deze vraag beantwoordt. Daartoe hebben we tabel 2 opgenomen.

Wat in deze tabel het meest opvalt is dat politikologen die bij de overheid (sdiensden) terecht kwamen, achteraf toch meer aandacht aan respectievelijke economie, recht, bestuurskunde en beleidsanalyse besteed hadden willen zien.

Vanuit ervaringen in het bedrijfsleven opgedaan, komt men echter tot de konstatering dat, naast economie, ook methoden en technieken meer aandacht

Tabel 2, Het aantal malen dat in de opleiding te benadrukken facetten worden genoemd, per beroepssektor

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
overheid(sdiensten)	5	5	1	7	7	2	7	15	1	5				1	2	16	
overheidsbedrijven				1	1		2					1		1		4	
bedrijfsleven				1	1	1	1	5		5	2	1				13	
semi-overheid, verenigingen, organisaties, etc.	1	1	1	3	1	1	1	3	2	5	1	1	1	1		21	
wetenschappelijk onderwijs	1	10	3	4	2	5	4	27				1		1	5	33	
onderwijs en onderzoek (niet universitair)					2	1	1	1	5	2						3	10
pers, radio en televisie	1	1				1	1	1	1	1	3	1				2	
vrije beroepen en parlement				1	1	1	1	1	2							2	
totaal	1	17	7	5	13	16	7	10	32	8	50	5	5	5	2	12	101

Betekenis:

- 1 = politieke ideeën
- 2 = politiekologische theorieën
- 3 = internationale betrekkingen
- 4 = kritische theorieën
- 5 = bestuurskunde
- 6 = beleidsanalyse
- 7 = geschiedenis
- 8 = recht

- 9 = economie
- 10 = sociologie
- 11 = methoden & technieken
- 12 = (sociale) psychologie
- 13 = agologie
- 14 = communicatiemedië
- 15 = regionaal
- 16 = stijl en redactionele vaardigheden
- 17 = overige

verdient! Deze benadrukking van het vak methoden en technieken treffen we met name ook bij politikologen aan die bij het wetenschappelijk onderwijs zijn terecht gekomen.

Voor het overige spreekt tabel 2, waarin slechts de absolute aantallen zijn opgenomen, voor zichzelf.

Beoordeling naar functie — Na het voorgaande is het interessant te vernemen hoe het oordeel over de genoten opleiding verschilt al naar gelang we uitgaan van verschillende functies die politikologen blijken uit te oefenen.

Politikologen in leidinggevende functies beoordelen hun opleiding voor bijna tweederde als „goed”. Dat is vrij vaak, maar dit zijn in het algemeen de oudere politikologen.

De percentages van de mensen in beleidsfuncties, staffuncties en universitaire functies die hun opleiding als „goed” kwalificeren, wijken in veel mindere mate af van de te verwachten score. Deze percentages zijn namelijk respectievelijk 40%, 37% en 31%.

Voor wat betreft de facetten die in de opleiding dienen te worden benadrukt vonden we, uitgaande van de aard van het werk dat men deed, dat staffunctionarissen vonden dat vooral methoden en technieken, beleidsanalyse en economie benadrukt hadden dienen te worden.

Door leidinggevende functionarissen werd economie vaak genoemd, evenals door mensen in beleidsfuncties.

Betrokkenen bij universitair onderwijs en onderzoek noemden vaak methoden en technieken en politikologische theorieën.

Tevreden versus ontevreden — Thans zouden we wat meer uitgebreid stil willen staan bij de beoordeling van de gevolgde opleiding vanuit de beroepspraktijk.

De veelheid van informatie die we met betrekking tot dit punt hebben verzameld zouden we kunnen samenvatten in de vorm van het antwoord op de vraag „wie zijn nu de mensen die hun opleiding als goed kwalificeren?” Dat zijn voor een meer dan evenredig deel afgestudeerden van de U.v.A., mensen die voor 1965 zijn afgestudeerd, geen sollicitatiemoeilijkheden hebben gekend, naar bij uitstek politikologisch werk hebben gestreefd, van mening zijn dat hun werk minder goed door een niet-politikoloog kan worden gedaan, bij de overheid(sdiensten) of semi-overheidsinstellingen werkzaam zijn, vooral leidinggevende of ook wel beleidsfuncties bekleden. Ook blijven mensen met een positief oordeel over hun opleiding vaak een antwoord schuldig op de vraag welke facetten in de opleiding, gezien hun beroepservaring, benadrukt dienen te worden.

Tenslotte kan nog gezegd worden dat deze mensen betrekkelijk vaak gepromoveerd zijn of een promotie voorbereiden.

Tot zover de mensen met een gunstig oordeel over hun opleiding (36%).

Bij wijze van contrast willen we de mensen die hun opleiding als „matig”, „onvoldoende” of „slecht” kwalificeren, daar tegenover stellen. Hoe kunnen we de respondenten die in die termen over hun opleiding denken nader duiden?

In betrekkelijk weinig gevallen betreft het hier afgestudeerden van de U.v.A. Daar staat echter geen significante oververtegenwoordiging van afgestudeerden

van één der andere onderwijsinstellingen tegenover. Het betreft hier duidelijk voor een meer dan evenredig deel recentelijk afgestudeerden (na 1969), mensen met een kommunikatiwetenschappelijke, historische, economische of M & T-specialisatie.

Verder kan gezegd worden dat ze vaker sollicitatiemoelijkheden hebben gehad dan op grond van het populatiegemiddelde zou kunnen worden verwacht. Het is niet uitgesloten dat zulks heeft bijgedragen tot het betrekkelijk negatieve oordeel over de opleiding.

Er zijn veel mensen bij die aanvankelijk naar bij uitstek politiekologisch werk hebben gestreefd maar later niet meer en die van mening zijn dat het werk dat zij doen even goed of zelfs beter door een niet-politikoloog kan worden verricht.

De respondenten waarover we het hier hebben zijn vaak werkzaam in de sector van het wetenschappelijk onderwijs en weinig bij de overheid(sdiensten).

Wat de aard van hun werk betreft: ze zijn vaak betrokken bij universitair onderwijs en onderzoek of bij niet-universitair onderzoek of bekleeden adviserende functies en slechts weinig leidinggevende of beleidsfuncties.

Zij die matig tot slecht te spreken zijn over hun opleiding vinden dat met name facetten als M & T en economie meer aandacht verdienen.

Tenslotte kan nog gezegd worden dat een betrekkelijk hoog percentage van deze mensen van plan is te gaan promoveren, zonder zich overigens al in het stadium van voorbereiding op een promotie te bevinden.

Kritiek op de genoten opleiding — Tenslotte willen wij nader aandacht besteden aan de beantwoording van de vraag welke facetten in de politiekologische studie, gezien de ervaringen in het beroep dat men vervult, benadrukt dienen te worden. Zonder ons te begeven in spekulaties omtrent een verklaring hiervan achten we de antwoorden echter belangrijk genoeg om aanleiding te zijn tot kritische bezinning op doel en functie van de aangeboden politiekologische opleidingen in Nederland.

Wanneer we de facetten die men benadrukt had willen zien thans centraal stellen doet zich de behoefte gevoelen iets meer te weten over die „men”. Door wie blijken bepaalde facetten vooral te worden genoemd? Waar en wanneer zijn ze afgestudeerd? In welke beroepen zijn mensen die een bepaald facet noemen vooral werkzaam en wat voor soort werk verrichten ze? Kennis van de antwoorden op dergelijke vragen helpt hen die bij de samenstelling van onderwijs-pakketten betrokken zijn — studenten en docenten — verantwoorde keuzen en aanbevelingen te doen.

Wanneer wij de cijfers vergelijken van diegenen die aan de U.v.A. en aan de V.U. zijn afgestudeerd, dan zien we dat voor afgestudeerden van de U.v.A. verhoudingsgewijs vaak bestuurskunde en economie worden genoemd en door afgestudeerden van de V.U. vaak politiekologische theorieën.

Leeftijd is geen opzienbarende faktor bij de wens tot het benadrukken van facetten. Bij de jongere generatie met een wat kritischer instelling en ruimere oriëntatie valt een grotere diversiteit in wensen te constateren. Dit beeld blijft gehandhaafd wanneer we het jaar van afstuderen in de beschouwing betrekken. De recentelijk afgestudeerde politikologen vragen relatief meer om een grotere aandacht voor Methoden & Technieken, terwijl de categorie „overige facetten” zeer groot wordt.

Eerder in dit artikel hebben wij reeds onderzocht in hoeverre facetten welke men benadrukt had willen zien verschillen per beroepskategorie. Omgekeerd blijken politikologen die met name methoden en technieken in de opleiding benadrukt willen zien voor meer dan de helft in het wetenschappelijk onderwijs hun werk vonden. Hetzelfde geldt voor hen die graag politiekologische theorieën meer benadrukt willen zien.

Zij die van mening zijn dat economie, beleidsanalyse of bestuurskunde meer aandacht dienen te hebben in de opleiding, zijn voornamelijk (ongeveer de helft) bij de overheid(sdiensten) terecht gekomen.

Ook met betrekking tot de aard van het werk dat men te verrichten kreeg zijn konklusies mogelijk.

Zij die economie aksent willen geven bekleeden vaak beleidsfuncties. Beleidsanalyse is duidelijk een aksent dat vaak wordt gevraagd door politikologen in staffuncties.

Natuurlijk is het een riskante zaak om aan de betrekkelijk vrijblijvende beantwoording van de vraag die thans centraal staat vérgaande konsekwenties te verbinden met betrekking tot de inrichting van de politiekologische opleiding. Dat met behulp van de antwoorden echter meer kan worden gedaan dan het geven van aanbevelingen in de trant van: „Als je die en die ambities hebt, besteed dan in het kader van je studie vooral aandacht aan dit of dat vak”, blijkt wel wanneer we de antwoorden combineren met het oordeel over de opleiding. We gaan er daarbij vanuit dat wanneer bepaalde facetten vooral genoemd worden door mensen met een betrekkelijk negatief oordeel over hun opleiding, het dan gebieden of richtingen betreft die eventueel node gemist zijn in de opleiding. Let wel, de huidige opleidingen vertonen de genoemde manko's wellicht in het geheel niet meer.

We geven tabel 3 echter als basis voor introspektie voor hen die bij de politiekologische opleiding betrokken zijn.

Postdoktorale kursussen — Ruim de helft der respondenten (55%) geeft aan behoefte te hebben (gehad) aan postdoktorale kursussen. Van de in totaal 233 suggesties worden 5 onderwerpen meer dan tien maal genoemd. Dit zijn: internationale betrekkingen (13 x), bestuurskunde (18 x), politiekologische theorieën (23 x), economie (25 x) en tenslotte methoden en technieken met 36 vermeldin-

Tabel 3. De beoordeling van de opleiding naar facetten die daarin benadrukt moeten worden

meestgenoemde facetten die benadrukt moeten worden	beoordeling opleiding					geen antw.	tot. (abs.)
	goed	vol-doende	matig doende	onvol-doende	slecht		
methoden & technieken	26	46	22	4	2	7	50 (= 100)
ekonomie	52	33	4	4			27 (= 100)
beleidsanalyse	47	41	12			7	17 (= 100)
politikologische theorieën	33	33	33				15 (= 100)
bestuurskunde	43	29	28				14 (= 100)
overige facetten	35.5	37	22.5	5	1		169 (= 100)

gen. We zien hier dus dat de zelfde onderwerpen het vaakst genoemd worden die we ook al tegenkwamen bij de beantwoording van de vraag naar de facetten die men in de studie benadrukt wenste te zien.

Wie hebben belangstelling voor postdoctorale cursussen? Het gebied van de specialisatie kan ons hieromtrent verder niets wijzer maken. Bij de richting van de specialisatie zien we dat historisch en sociaal-psychologisch gespecialiseerden iets meer om M & T vragen en de ekonomen om ekonomie, het gaat echter steeds om vrij kleine aantallen. Opvallend is de grote vraag naar postdoctorale cursussen ekonomie en methoden en technieken bij politikologen afkomstig van de U.v.A.

Verder blijkt dat zij die gepromoveerd zijn dan wel van plan om dat te doen relatief vaak om postdoctorale cursussen internationale betrekkingen, politikologische theorieën en M & T vragen. Een uitsplitsing naar beroepssector, tenslotte, laat zien dat het vooral politikologen zijn die in onderwijs en wetenschap werken die vragen om M & T en politikologische theorieën. Politikologen in overheidsdienst daarentegen blijken vooral behoefte te hebben aan cursussen bestuurskunde en ekonomie.

Tenslotte is ons gebleken dat de verwachting dat men veelal behoefte zal hebben aan postdoctorale cursussen over die onderwerpen waarvan men vindt dat ze in de opleiding benadrukt dienen te worden, niet gerechtvaardigd is.

De konklusie lijkt op grond van het bovenstaande gerechtvaardigd dat de facetten waaraan in de opleiding aandacht dient te worden besteed niet geïnterpreteerd mogen worden als ervaren tekorten in de genoten opleiding omdat mag worden aangenomen dat ze dan door dezelfde mensen ook wel als onderwerpen voor postdoctorale cursussen zouden zijn genoemd.